

===== Cari Fıkıh =====

:date: 2014-11-23 02:18:14 +0200

.. :Author: Emin Reşah .. :Date: <12048 - Mon 16:56>

Fıkıh deyince aklıma kalın kalın kitaplarda yazılmış uzun uzun hükümler geliyor. *Sular* ile başlayıp, şahit olduğum en ayrıntılı temizlik tarifleri, ibadetlerin en ufak ayrıntıları, kimin nerede ne gibi durumlarda ihtiyacı olacağını kestirmenin mümkün olmadığı hükümler.

Din deyince insanların aklına bu geliyor.

Zamanında fıkıh ve usulüyle ilgili bir şeyler okurken, aklıma şöyle bir soru üşüştü: Malum fıkıhın kaynakları Kur'an, Sünnet, İcma ve Kıyas (ve İstihsan, İstislah, Gelenek vd.) ancak bildiğim hiçbir fıkıh metni bir hükmün hangi usulle ortaya çıktığını *etiketleyecek* bir yol takip etmiyor. Yani *şu haramdır, bu helaldir* dediğinde, bunun herhangi bir ayetten doğrudan mı çıktığı, yoksa arada bir kıyas mı yapıldığı belli olmuyor. *Şarap haram* mesela, Ebu Hanife buradan *şarap dışındaki sarhoş edicileri sarhoş oluncaya kadar içmek haram* hükmünü çıkarıyor, talebesi İmam Muhammed de *sarhoş edicileri sarhoş etmeyecek kadar dahi içmek haram* hükmünü çıkarıyor. Bunların hepsinde yüklem *haram*, ayette haram diyorsa da *haram*, icma veya kıyas yoluyla çıkıyorsa da *haram*. Beni düşündüren, bu iki hükmün nihayetinde insanların hayatını aynı şekilde etkiliyor olmasıydı.

Yanlış anlaşılmasın, bu konuyu (elbette) benden iyi bilen, hayatını bu ilimlere vakfetmiş insanların söylediklerini ciddiye almadığımda, *geleneği atalım, Kur'an'la başbaşa kalalım* dediğimden değil. Bu iki hüküm çeşidi arasında bir fark olması gerektiğine inandığımdan. İşin içine *insan aklı* girdiğinde, hükmün de buna uygun şekilde *işaretlenmesi* gerektiğini, yoksa *insan aklı* ile *ayeti* aynı kefedede değerlendirmek olacağını düşündüğümünden.

Konuyla ilgilenenler bu hükümlerin hangisinin ayetle, hangisinin Hz. Peygamber'in uygulamasıyla, hangisinin fakihlerin ictihadiyle oluştuğunu biliyor. (En azından öyle kabul edebiliriz.) Ancak ortalıkta *ilmihal* diye dolaşanların hemen hiçbirinde böyle bir usul yok.

İkinci sıkıntım daha sonraları **Case Based Reasoning** <http://en.wikipedia.org/wiki/Case-based_reasoning> ve Analoji (kıyas) tabanlı akıl yürütme ile ilgilenirken ortaya çıktı. Kitab-ı Kerim'in indirilişi gayet *case based* olmuş, yani durumlar ortaya çıktıkça, yeni hükümler inmiş. Bütün hükümler baştan yazılı gelmemiş. Ancak sonraki fakihler, bu hükümlerin hepsini tümevarım ve tümdengelim içinde, gayet geniş ve genel değerlendirmişler. Hükümlerin durum kaynaklı tabiatı ortadan kalkmış ve herkes için bütün durumları tarif etmeye çalışan kitaplar ortaya çıkmış. Bunlar da, tabii ki akla gelen tüm ayrıntıları yazmak zorunda kalmışlar.

Bu ise, işin tabiatını ölçülebilir, gözlenebilir kuralların temel alındığı bir şekle getirmiş. İnsanların ihlasını artırmak gibi bir amaçtansa, ayrıntılı su hükümleri koymak ve bunları tartışmak daha kolay gelmiş. (Çünkü ihlas pek de ölçülebilir

bir şey değil ama suyun kirli olup olmadığını anlamak mümkün.) Sonunda elimizde din adına maksadını düşünmekten uzak olduğumuz, içi boşaltılmış bir hükümler demeti kalmış.

Hükümler hoşuma gitmediğinden, yanlış olduğundan, daha iyi hükümler olabileceğini düşündüğümünden değil. Velakin *ex libris* değil, *ex hominem*, yani kitaptan başlayıp insanlara bakan değil, insanlardan başlayıp kitaba bakan, insanları kitap için değil, kitabı insanlar için gören bir anlayışa ihtiyacımız olduğunu düşündüğümünden. Ömrünü *yazılı dedikodu* ile geçiren akademisyenin hayatın ortasındaki peygamberin varisi olmasını zor gördüğümünden...

Nihayetinde günümüzde ya *gelenekten başka yol yok* diyen, ya da *yıkılım geleneği, dönelim ilk kaynaklara* diyen iki temel görüş belirmiş. Gelenek bizi getire getire bugüne getirdiği, ilk kaynakları da bağlamlarından soyutlayıp incelemek mümkün olmadığı için sonunda kendi çevrelerine hapsolmuş iki anlayış. Şahsen bu derdin devası olarak da birbuçuk binyıldır İslam adına söylenen her şeyi *derece derece* kaynak olarak gören ancak bütün fikhın özünün *kişilerin ve toplumun bulunduğu durumdan daha iyi duruma inkılabı* olduğunu unutmayan bir anlayış hayal ediyorum. Herkesin, her durumun, her milletin, her topluluğun kendine has arızaları olduğunu ve din adına söylenenlerin bu arızaları derinleştirmek adına değil, gidermek adına söylenmesi gerektiğini düşünüyorum.

Bunun *nasılını* da şimdi değil, unutmazsam, sonra yazayım.